

Professor Thorolf Vogts artikkel fra 1920/21

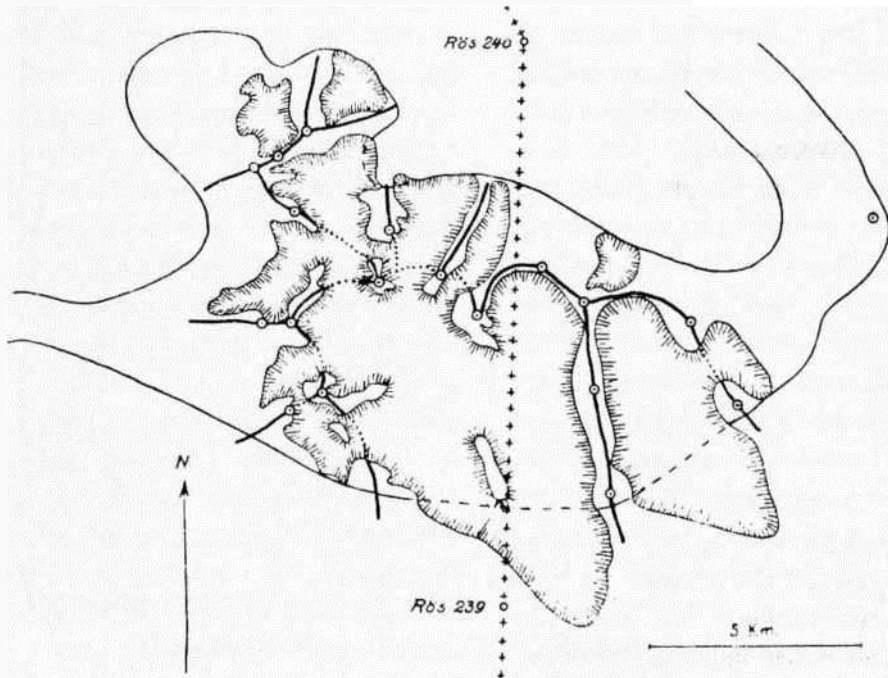
Det var en augustdag i 1920 at stiger Sommerbak og jeg brøt op fra Furulund ved Sulitelma med en ukes proviant for å ta en liten tur østover. Jeg var netop kommet ditind nordenfra og forberedelserne tok ikke lang tid. Det var en våt regnveirsdag, men det var sån slem regnsommer det året, så det gjaldt å nytte tiden uten å vente for meget på godveiret. Den dagen tok vi forresten bare op til Lommistuen, en dammstue foran Lommijaure, hvor vi med lett hjerte stoppet op for å reparere båten, som var blitt behandlet litt uvenlig av snetrykket om vinteren. I et gløtt i skoddedrevet om kvelden så vi ny sneen øverst oppe på Sulitelmatoppene, som nu lå like over os; om morgenen var den kommet et godt stykke lenger nedover, men barometret steg jevnt og sikkert, og selv om meteorologene har fundet på så meget nytt nå i det sidste, så måtte det vel bety noget. Vi drog ind til østenden av vandet, lenger skulde vi ikke foreløbig, og her slog vi leir i striregn med frisk kuling av vest. Det kan nok kanskje være at det ikke er så hyggelig å slå leir på våt bakke, men når en først er kommet ind og har fåt primussen i sving, så er det merkelig hvor levelig det blir allikevel. Om natten ved tretiden slog stormen regnet igjennem teltduken, det var nå også et gammelt og veltjent telt som ikke mere var regnsikkert, med siden klarnet det op og om morgenen da vi tørnet ut kom belønningen - sol og stille og blå himmel som skydottene holdt på å oppløse sig i, mens hele den svarte styggedommen lå nede i vest.

Vi bestemte os til å stole på veiret, d. v. s. vi rev ned teltet, og spredte alle sakene utover til tørk, og så drog vi avgårde. Herinde skulde jeg ha min egen jakt, og selv om vildtet ikke var meget for øiet, selv om det var både dødt og begravet og forstenet til og med, så var jakten ikke mindre spendende for det. Vildtet levet så langt tilbake som i jordens oldtid, dengang da de mest lavtstående fisker var "jordens herrer". Hverken planter eller dyr var vandret op på land enda, så her var alt øde og tomt, bare ørkener. Dengang var der et stort hav hvor man nå har land og fjell nordpå, og her levet der da en mengde rare smådyr på bunden og i vandet. På havbunden avsatte der sig leire og kalkavleiringer sån som det altid gjør på havbunder, og sammen med det sikkert en mengde dyrerester. Hvis alt var gåt bare nogenlunde pyntelig og rolig for sig siden, så vilde man nok ha kunnet sitte heroppe og finde forsteneringer av disse dyreresterne nesten hvorsomhelst, omtrent som man kan gjøre det i Kristianiafeltet nu. Men sån som det nå engang gik, så foldet lagene sig i en stor fjellkjede, sikkert adskillig større end Alperne nu, og dermed blev nesten alle forsteneringerne ødelagt. Istedetfor lere fik man glimmerskifre og gneiser, bergarter med granater og glimmer og andre mineraler, som man visst ikke skulde tro hadde hat noget med lere å gjøre når man så på dem nå. Følgen var at man endda ikke hadde fundet nogen bestembare dyrerester i de omvandlede lag på den lange strekning mellom Trondhjemsfjorden og Nordkap, og det man visste om lagene og deres alder var man kommet til ved analogislutninger.

Nu, senhøstes året i forveien hadde jeg så fundet nogen fossiler i en fjellvegg etsteds herinde, men det var ikke mulig å få dem ut uten særlige redskaper, og snart efter kom nysneen og dekket alt. Det første vi skulde gjøre nu det var da å få fossilerne ut og så å finde nogen flere. Det var omtrent på toppen av et litet fjell som heter Lairotjåkka, det er omtrent 1000 m. høit, og ditop strøk vi da med en gang. Heroppe sat Sommerbak tålmodig og meislet i flere dage; vistnok hadde vi tat med dynamit, men vi syntes det blev for risikabelt å bruke den for ikke å skyte "dyrene" istykker, så det endte med at han meislet dem ut for haanden av slette fjellveggen. Men det var da arbeidet værd, og fossilerne er blitt pent behandlet siden også; de blev sendt over til en amerikansk specialist som fandt ut hvad det var for noget, og nu er de de eneste bestembare forsteneringer som er fundet i den omvandlede del av fjellkjeden nordpå. Det vil da igjen si et holdepunkt å bygge på, et skridt videre fremover til forståelsen av den store fjellkjedes dannelse.

Mens Sommerbak sat ved sit arbeide, fartet jeg mest omkring andre steder. Den første dagen var vi kommet op på Lairotjåkka på sydsiden og baksiden, så vi ikke kunde se Sulitelmatoppene, men da jeg senere kommer frem på fjellkanten, dukker med en gang hele tinderekken frem i al sin glans. Med de svære brepartier og de mørke gabbrotinder er Sulitelmamassivet altid et imponerende syn, og som det hele lå badet i solen med den skinnende is og den blå himmel var det henrivende vakkert. Naturen har også noget som heter materialbehandling. Alle vet at form og materiale er to ting som henger

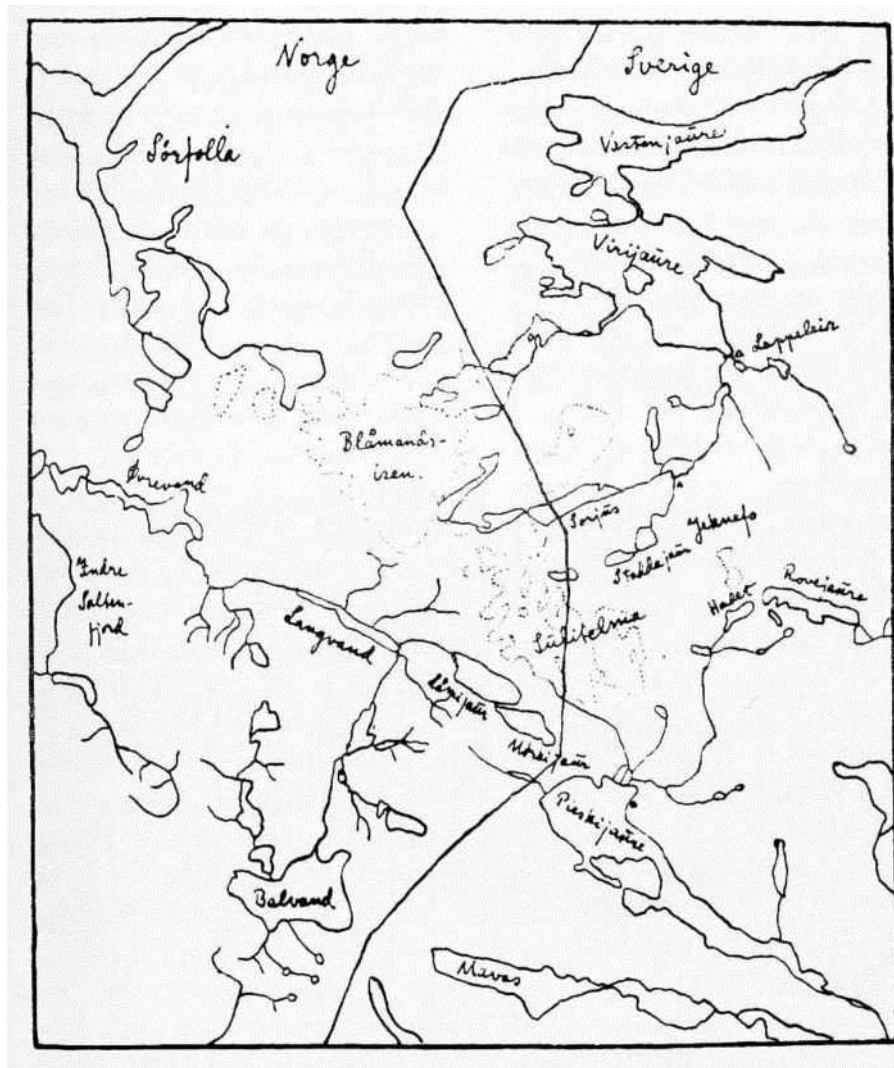
uadskillelig sammen når det gjelder arkitektur og billedhuggerkunst. Tenk på den lette luftige stavkirke, på den massive og festningsagtige, av store syenitkvadere sammenmurede Norges Bank, på den formålstjenlige og enkle jernbetongkonstruksjon i kornsiloen for bare å nevne noen ekstremer.



Sulitelma massivet med breene. Den store bre som deles av riksgrensen heter Salajekna; breen østenfor i Sverige heter Stuurajekna. Konturen omkring angir grensene for gabbrofeltet.

Eller på marmorets glatte og myke former mot Vigelands kraftfylde granitskulpturer. Men når det er naturens krefter som fører meiselen, så er det meget færre som har klart for sig at også her hører form og materiale i ethvert enkelt tilfelde sammen både når det gjelder detaljerne og de store trekk. Og dog blir resultatene ikke mindre typiske; formerne er i den grad nøie bundet av fjellgrunden, at et blik på landskapets linjer og former ofte kan være nok til å se, hvorledes det er bygget. Man kan lese et landskap som en bok, men naturligvis må man også her kunne tyde skriften.

I vort tilfelde er det motsetningene mellom en ganske løs skifer og et område av massiv motstandsdygtig gabbro som røber sig. Skiferen gir ganske jevne og milde, svagt rundede former, hvis jevnhet bare fremheves av de regelmessige flate sneflekker. Hvor disse skiferflatene ligger over vidjegrensen, er de ofte fabelagtig gode og lette å gå på, overgrodd som de ofte er med fast og tett grestorv eller høiere op dekket av fint grus og skifersmulder. Ser man seg om til andre kanter, danner fjellene runde og flate rygger like til det fjerneste blå. Vender man sig mot Sulitelma, stiger fjellene brat op hvor gabbroen begynner. Til venstre på panoramaet består således det flate for land av skifer mens gabbroen begynner underst i det bratte stup foran Tjeuratjåkka og Vaknatjåkka. Her falder breen utover stupet i nogen usedvanlig vakre isfald. Så går grensen under breen til foten av det isolerte fjellparti foran Størstetoppen og herfra videre under isen til bratten under Metjerpakte. Alle toppene består av gabbro, men Labba er et lavt skiferfjell. De er ikke særlig forrevne, men massive og ujevne, i småt og stort knudrete. På steder hvor gabbroen danner jevnere flater, så sprekker den ofte op i skarpkantede blokker ved frostsprengninger, og da kan det ofte bli en ubekvem og skoslitende ur å komme frem over. Ellers så er der mest høie svarte, litt ujevne stup som nok minder mest om Jotunheimens. Så er naturligvis gabbrotoppene også meget høiere enn omgivelserne, de raker omkring 1000 m. op over de omgivende skiferplatåer; det skyldes igjen deres store motstandsdygtighet mot erosjonen, mens skiferen omkring er så meget løsere, så den er blit dypere eroderet i tidens løp.



Den høieste av Sulitelmatoppene, Størstetoppen som den kaldes i Sulitelma, er overordentlig smukt formet, med bratte stup hitover, mens den skråner temmelig jevnt ned på baksiden. Den er 1914 m. o. h.; den består, imidlertid av glimmer skifer, men nok av en særlig motstandsdygtig type. Størstetoppen skal ikke være særlig vanskelig å komme opp på fra nordsiden, men det blir jo alltid en nokså lang tur. Jeg vet ihvertfald at overingeniør Fredrik Carlson har været oppe på den på påskeføre. Han er den bedste kjender både av Sulitelmafjellene og av trakten heromkring i det hele. Vardetoppen, som er ganske let å gå på, og Stortoppen, som først blev besteget av Oscar Aanderud i 1888 (O. A. i denne årbok for 1889), sees ikke på panoramaet. De ligger ret bak Vaknatjåkka. Svenske Sulitelma blev først besteget av lektor Elowson i 1868. Der har tidligere været endel forvekslinger m. h.t. disse toppene i Turistforeningens årbøker (1886 og 1889), men jeg antar at det er overflødig å ofre nogen plass til rettelser, så jeg henviser bare til navnene på panoramaet. Nu foreligger der udmerkede karter over hele fjellkomplekset, som blev målt op av kaptein E. Falch på norsk side i 1906 (gradavdeling Sulitelma) og av lektor Westmann på svensk side. De officielle svenske karter er imidlertid ikke gode her, idet bl. a. breområdene er blitt så altfor store; Westmanns kart, som ledsager en videnskabelig publikation om breerne, er derimot aldeles fortrinlig.

Den store breen heter Salajekna eller Sprekkebreen, et navn som man vil se at den også fortjener. Den har hele sit firnområde inde i gabbrommassivet, men skyter sig langt frem over det flate skiferland i forgrunden. Den har en imponerende lang brefront, hele 8 km. og såvidt jeg kan se må det være den største botnbre, som man har i Skandinavien. Noget ligger på norsk og noget på svensk side av grensen, så man får altså dele på æren. Selvfølgelig har man mange større breområder og vel større glaciærer også, men det er platåbreer med deres utløpere, altså breer av en anden type. Man behøver ikke å gå lengere enn til Biåmanden like NV for Sulitelma for å finde et adskillig større breområde, men det er en kappebre av den "norske" type.

Egentlig består Salajekna av to breer, men de går sammen både i firnområdet og lengere nede. De skilles lengst op av Størstetoppens massiv og lengere ned av et lavt og fladt fjellparti uten noget navn.

Langs foreningslinjen smelter der op en meget pen midtmorene, som kommer tilsyne i den allernederste del, med svære gruspyramider og stenblokker. Her et sted litt til venstre for midtmorenen, flyter der også en breelv oppe på isen indtil styrter sig ned i et stort svært hul mellem isveggene. Dypt der nede, i de blå skygger, kan man se den faste fjellgrund, som fossen slår an mot. Det er en ganske pen gletschermølle, og hvis isen nogengang gik bort eller hvis nogen lot sig heise ned, sa vilde man nok finde en samling med jettegryter her. Mange fjellfolk vil sikkert ha lagt merke til jettegryter, som ligger der tilsynelatende ganske umotiveret, uten at der er nogen mulighet for utgravning av en almindelig skikkelig elv. Det vil da i de aller fleste tilfelde netop være jettegryter fra en sån gletschermølle fra istiden. Man finder dem oftest på "le side" av en ujevnhet i fjellgrunden; her nydannes nemlig stadig sprekker i breen sa fossen kan holde sig på omtrent samme sted, selv om breen skrider fremover.

Heroppe på Lairotjåkka stod for over 100 år siden den mand, som regnes som Sulitelmafjellenes egentlige opdager, nemlig den bekjendte svenske botaniker og fysiske geograf Göran Wahlenberg. Når man erindrer at vort lands største fjellgruppe, Jotunheimen, først blev opdaget i 1820 (av Boeck og Keilhau) eller i alle fald ikke før 1813 (Smith), så skulde man kanskje vente at det tok endnu lengere tid før de så meget mere avsides beliggende fjeller ved Sulitelma blev kjendt for almenheten. Men det er altsa ikke tilfelde. Alt i 1807 var Wahlenberg herinde, hvor han målte op fjellene og besteg en av toppen og i 1808 leverte han en fortreffelig beskrivelse av sin ekspedition som man vel nærmest får kald den. Wahlenberg var en av sin tidens mest fremragende naturforskere; således regnes han ved siden av Humboldt for å vær plantegeografiens grundlegger. Siden blev han professor i botanik i Uppsala efter Thunberg, som igjen var Linnés efterfølger. Linné hadde foretat sin berømte Lappmarksreise i 1732, men han reiste litt nordligere og nevner ikke noget om Sulitelma. Likesom Linné kom Wahlenberg op til Virijaure og herfra over til Norge ved Folden, men sa tok han mot syd over Fauskeidet til indre Salten og op gjennom Vassbygden til Langvand og Sulitelma. Ved Langvandet var der dengang bare ei enkelt eller kanskje en liten klynge med lappekåter, som lå ved inderenden av vandet, ved det nuværende Fagerli, like på vestsiden av Balmielven. Her ved Langvann bor der nu flere tusen mennesker som er knyttet til bergverksdriften

På isen på Lommijaure målte han op en basislinje, han forteller hvorledes han vasset i snesørpe til knes, og siden målte han høiden av fjelltoppene, så var han oppe på Vaknatjåkka, som han kalder for søndre Sulitelma, og her fra fik han rede på hele komplekset. Den nevnte toppen besteg han efter en lang brevandring på Salajekna, en meget fin prestasjon når man tenker på at det vistnok var første gang han gik på en virkelig glaciér. Om breen selv utbryter han at dette er "den største glacier som retterligen findes i hele Skandinavien", men selv om det nok ikke er tilfelde, så er det som ovenfor nevnt ikke så urimelig som det kanske høres.

Wahlenberg tilhører en tid da man endnu ikke er fortrolig med alpeverdenens vildhet eller fornemmer dets charme: "Hvad utsigten (fra Vaknatjåkka) angår, så fann jag den ingalunde behaglig. Den var utan jevnforelse vidstrakt, men en alltför stor upphojning gör at allt, då man undantager närmaste bergspetsar, nedsjunker i dunkelhet. Den upphojande känslan forlorar sig i tomhet genom för stort aflägsnande från världen, och antager mycket af bergspetsarnas äfventyrande vildhet och kold." "En måttlig hojd är ensamt behaglig: då den ofverstiges intager obehagligheten dess rum, hvilket en smickrande ovanlighet icke kan ersatta."

Efter Wahlenbergs undersøkelse var Sulitelma ubetinget det bedst undersøkte fjelikompleks i Skandinavien. Den bekjendte og meget kyndige breforsker James Forbes går endog såvidt at han sier, intet breområde uten omgivelserne av Mont Blanc var dengang undersøkt på en sådan måte. Hvor nøiagtig han målte fjellenes høider kan man se av tabellen. Her er Wahlenbergs navne sat i parentes og hans høider er omregnet fra pariserfot

Nu hadde også Wahlenber sine forløpere, idet Riksrøsen på Lairotjåkka var sat op mange år i forveien. Den blev opført i 1762 i henhold til grensetraktaten mellem Norge og Sverige av 1751, og grensekommisjonens medlemmer er forsåvidt de første som har set fjellene på nært hold, når man ser bort fra lapperne som har hat sin vei forbi her i umindelige tider. Grensekommisjonen var ledet av en nordmand, oberstløytnant Lars A. Thodal, og av en svensk officer, Nils Marelius. På Den Geografiske Opmåling har jeg hat anledning til å se en avskrift av befaringsdokumentene, og her står bl. a. : "Fra lisbergs Røset continuerer Rigslinien den samme strækning, nemlig imellem Nord og Nord til Vesten, først over Lairu Elven saa opfor det med Snee og lis bedækkede, og for den aarsage skyld ubestigelige field Sulitelma....." Disse dokumenter

		Opmåling
Størsettoppen (Nordre Sultjelma).....	1830 m.o.h.	1914 m.o.h.
Stortoppen (NW Sultjelma, østre horn).....	1800 -----	1830 -----
Vardetoppen (NW Sultjelma, vestre horn)....	1710 -----	1722 -----
Vaknatjåkka (Søndre Sulitelma)	1680 -----	1700 -----
Lommijaure	690 -----	719 -----

har imidlertid ligget begravet i arkiverne i håndskrevet form, og i geografisk henseende har de neppe hat nogen betydning. Beskrivelsen er jo også noget knapp, og nogen nærmere undersøkelse har de ikke foretat.

Da vi var færdige efter fire dages arbeide i disse festlige omgivelser, tok vi en liten tur lenger østover, over vandene Lommijaure, Mørkijaure og Pieskijaure til den nye turisthytten ved Pieski, som tilhører den svenske turistforening. Den ligger ved Pieskijaures østbred, akkurat på skillet mellom de svenske kartbladene Staika og Sulitelma. Vi var de første som kom dit efterat hytten var færdig og bygmestrene fra Sulitelma var endda tilstede. Det er en meget grei liten hytte med ett rum; man får bare håbe at den ikke blir hugget op til ved sån som tilfældet var med Varvekhytten litt lenger mot nord; den er ganske spoleret nu. Selv har jeg bare set den på avstand, men efter hvad der blev fortalt, så hugget man først op indboet og sengene til brendsel, så kom turen til gulvet, og tilslut tok de den ene veggen. Veden til Pieskihytten skal føres dit fra østenden av Pieski hvor der er skog, og så lenge det går i orden, så vil nok hytten holde sig bra.

Herfra gik jeg op et profil ind til den del av Sulitelmamassivet som ligger øst for Metjerpakte. Det blev en herlig tur i strålende solskin. Efter å ha vadet elvene i det store deltaet ved Pieskijaure kommer man op på et morenelandskap med store "åser" og groper. Her var vi kommet på den gale siden av en elv, og da jeg syntes vi alt hadde tapt så meget tid ved vadning før, vilde jeg springe denne; men det skulde jeg helst ha ladt være; elvene i lapmarkene er lumske, og breelvene er værst. Hvor elven var smalest foran et stryk lå der en pen og tiltalende klippe midt ute i elven, og kom man først derut, så gik det nok videre. Jeg tar fart, men glir i satsen på den sleipe stenen, breelver har nogen vemmelige glatte stener, og nedspranget blev ikke noget særlig stilfuldt. Nemlig på maven med halvparten av kroppen i strømmen og resten på klippen. Men jeg drev da i allefald ikke av, og med litt varsomhet gik det, så jeg kom op på stenen. Godt at ryggsekken ikke var tung. Videre var det endda lenger, sa jeg måtte nok tilbake samme vei, først sekken og så kroppen. Det var nå også et letsindig brudd på alle gode lapmarkske leveregler; en av lovene heter: vad alle elver hvor de er brede og spring dem ikke hvor de er smale. Nu, lenger op kom vi let over på den rette måten.

Senere kom vi op i den rigtige høide med fast grestorv og renstier, hvor fint var der ikke å gå der, og så tilslut op langs breens kjølende kant. Her ligger der nemlig også en ganske stor bre som heter Stuorajekna eller Storbreen, selv om den er adskillig mindre end Salajekna. Et billede av det nedre parti og den østlige del av firnområdet er tat fra Labba. På fotografiet kan man tydelig se hvorledes breen har hat en større utbredelse før; der er en omtrent ubevokset zone med frisk morene foran breenden, mens landet utenfor er bevokset ganske som ellers. Noget lignende kan en også se ved Salajekna. Det ser endog så ut til, at disse lokalbreene aldrig er nådd lengere ut etter at istidens storbre trak sig tilbake.

På tilbakeveien dumpet vi bort i en blårev, med hvite flekker forresten, som sat på toppen av sit hi. Nysgjerrig var den også, så vi kom nær ind på den. Min ledsager var en ivrig jeger, så jeg skulde prøve den med revolveren; jeg traf ikke, den smat ind i sin bolig, og det samme kunde det også være. Den hadde et usedvanlig morsomt hi forresten; ellers pleier fjellreven å grave en ustyrtelig masse ganger i grestorven, ind til en eller flere centralhuler i midten. Rundt omkring er der en pragtfuld gresvekst og en ramm lugt. Men her hadde den gravet sig ind i en kalksten, som var sa løs og forvitret at den kunde rå med å grave i den. Det var noksa mange ganger ind til hulen her også, men ikke på langt nær som ellers.

Med den dagen var det på det nærmeste slut på denne turen. Neste dag tok jeg først en tur et stykke op på Talput ovenfor Pieskihytten og så bar det tilbake til Sulitelma efter vand- og landveien.

Denne sommeren hadde jeg planlagt en tur østen for den foregående sommers trakter, som en avslutning på mine undersøkelser derinde. Det var et gjennemsiktig klart veir da den nordgående hurtigruten stod ind mot Bodø i midten av juli, og de skarpe fjellkonturer tegnet sig selv i det fjerneste fjerne. Langt der inde ligger Blåmandens hvite runding, og litt til høire de spidse Sulitelmatoppene. Kikkerten må frem til betraktning av de kjendte profiler. Jo, der er Vardetoppen og Stortoppen, med hele den nordlige skråning dekket av sne; det er nok meget sne i fjellet iår. Men i skaret mellom

Stortoppen og Vaknatjåkka kommer der frem en smal åsstripe over breranden. Hva kan det være? Etter kartene og retningen kan det ikke bli andet end den sydlige del av Svenske Sulitelma, og det passer godt med formen også. Her fra munningen av Saltenfjorden kan en altså se like ind i Sverige; bredere er ikke landet hernord.

Mine ledsagere på turen var bergingenør Einar Trøften ved Sulitelma, som hadde været min fjellkamerat på mangen en tur der oppe før, og min fetter Agvald Vogt, som kom ombord ved Saltstrømmen. Teltet vi hadde med det året var i største laget og nokså tungt, så det gjaldt å spare på andre ting. Da vi veiet ind sakerne på hotellets veranda i Furulund måtte jeg slenge vekk den ene reserveportionen efter den andre mens min fetter blev mer og mer alvorlig og betenkt, indtil jeg lovet ham ferskt renkjøtt hos lapperne i Viri. Vi fikk sekkene ned til 23 kg. men så meget måtte vi også ha med på en tidages tur.

Indover til Pieskihytten i Sverige gikk det fort og letvint. Det er temmelig nøiagtig 30 km. og en kan greie det på 8 timer hvis det ikke er motvind på vandene. På veien mellom Ny-Sulitelma og Lommijaure passerte vi båten som den norske turistforening skal ha i Lommijaure; i Pieskijaure har den svenske turistforening etpar båter, og mellom Lommijaure og Mørkijaure trekker en båten over et smalt eid. Vi hadde med os en kjekk fjellmand fra Sulitelma, Ole Jakobsen, som hadde været med mig på teltturer før; han skulde ro båtene tilbake og desuten ha med mat for den første dagen.

Når man kommer op til vandene, føler man sig i Lapmarken; fra sydsiden av Mørkijaure hørte vi hundeglam, og snart så vi renene også; det var etpar flokker på tilsammen noen hundrede dyr som lapperne holdt på å samle sammen; jaget av hundene satte de op en voldsom fart på snefonnerne, nu og da lød også rengjeterne hese kommandohyl, men dem selv fikk vi ikke øie på.

På denne turen ser en ikke meget til Sulitelmatoppene, og jeg vil derfor råde dem som reiser her til å ta sig en avstikker op på Lairotjåkka hvis det er godt veir, f. eks. op til riksrøs nr. 239 som står omtrent på det høieste (1004 m. o. h.). Man legger iland i bugten omtrent midtveis på nordsiden av Mørkijaure og går op en liten dal som gir sig av sig selv. Det er knapt 300 m. stigning, og jeg tror man vil finde at det lønner sig.

På en påsketur samme år hadde Trøften en opplevelse herinde av dem som det ikke er alle givet å klare, men som blev greidd på en mønsterværdig måte. Med ledsager forlot han Pieskihytten for å gå til Sulitelma, hvor han absolutt skulde være på en bestemt dag. Det var endel snefok da de drog avgårde, og snart røk det op en forrykende snestorm fra vest, midt imot. Ved hjelp av klokken og kompasset fandt de bra frem allikevel, endda de praktisk talt ikke kunde se noget; de trodde bare at de var meget lengere fremme end de virkelig var nådd, for stormen hadde sinket fremkomsten mere end beregnet. Tilslut blev veiret så sterkt at en hund de hadde med, ikke vilde følge lenger; den la sig ned og blev borte. Istedenfor å forcere sig videre fremover til fullstendig utmattelse, snudde de om og lot sig føre østover med vinden indtil de fandt en god snefonn, og her grov de sig i løpet av to timer et riktig godt og tett tilflugssted, hvor de overnattet. Det viste sig å være i nærheten av min gamle teltplass ved østenden av Lommijaure. Neste morgen var det bra veir, og da de kom ned til folk ved Ny-Sulitelma, møtte de alt undsetningsekspeditionen, for hunden var kviknet til igjen og var kommet frem alene om natten. Så kunde Trøften feire sit forlovelsesgilde allikevel på den bestemte dagen.

Men tilbake til vor egen tur, som skulde gå nordover til Virijaure. Det første vi hadde å gjøre neste dag var å vade elverne i det brede deltaet ved Pieskijaure; her deler de to Lairaelverne sig i en mengde armer, som er meget lette å komme over. Værre er sikkert Varvekelven, men den rodde vi over i munningen. Senere forlot Ole Jakobsen os; han vilde nok prøve litt gåsejagt i Pieskideltaet under tilbakereisen. Bakkerne kjendtes dryge den første dagen med de tunge sekkene, men terrenget var fint å gå i og ryggen blev snart vant; om eftermiddagen slog vi leir ved vestenden av Kasakjaure, hvoi vi tilbragte etpar dager med turer i Sulitelmamassivets randområde, inde i dalene og på de lavere fjellene. Kaisseketsvagge er en bred dal med et bastionformet fjell inderst inde, men til venstre for det går der et ganske lavt, snedekket skar over til trakterne ved Staddajaure. Kailavagge er en også bred og flat dal

mellem høie bratte fjell, det frygtede Jeknafo på den ene side og Kaisseketstjåkka på den anden; den fører over til Kappaluobal, hvori der er en liten sovekåte. Dette hører jo ikke netop til de vanlige turistrakter, men det går allikevel godt an å komme fra Pieskijaure til Virijaure uten å ligge ute. Den bedste rute er vistnok følgende: Fra deltaet ved Pieskijaure går en op mellom de to Lairoelvene, under Labba på østsiden, over passet mellom Tuolpa og Paije Varvek, vest for Kasakjaure, gjennom Kailavagge og ned langs østsiden av Staddajokk; her ligger sovekåten nokså nær Kappaluobal, like på østsiden av elven. Den er ikke stor, en kan knapt stå opreist i den, men antagelig er den ganske tett, og for en enkelt nat gjør den god tjeneste. Det er en tur på omkring 30 km. over godt lende. Neste dag er det ikke langt ned til lappeleiren ved Staloluokte ved Virijaure. Vi tok ikke denne veien, men har allikevel befaret nesten hele strekningen.

På tilbakeveien fra Kailavagge møtte vi tre lapper, sikkert til like stor forbauselse for alle parter, for ingen hadde ventet å treffe folk her. Det var en mand og en unggut og en pike som var ute for å se efter bortkomne ren, og vi fortalte dem da hvad vi hadde set. De har en fabelagtig vindende gang, lapperne, med det lille elastiske siget i knærne som minder om renen selv; vi så dem forsvinde hakk i hel indover Kaisseketsvage.

Vor leirplads ved Kasakjaure lå på en gresskledd grusslette med isssoleier i elvegruset ved siden; i vandet like ved holdt der sig hele tiden etpar vildgjess, som svømmet omkring og laget ringer i kvellstilheten. Altid de samme, en voksen og to store unger. Det skal ikke meget liv til for å stemme et øde og goldt landskap ind i fredeligere toner.

Disse dagene regnet det nok engang imellem, men ikke værre end at vi tørket i godveiret indiblandt. Et virkelig uveir hadde vi på vandskillet i Kailavagge; først stod det sortblåt med torden i syd, så kom det en haglbyge og så en voldsom regnskyll som jaget os op under noen berghamrer i stupet over dalen. Men det gik fort over som det kom.

Så brøt vi leir og drog videre over dal og fjell, under Jeknafo og langs nordsiden av et vand ved navn "Hadet" som var islagt undtagen langs en smal stripe langs nordlandet. Her er store snefonner, men ingen virkelig bre nede ved vandet som det står på kartet; lenger op i fjellet har jeg dog set en bre på avstand. Vor rute siden førte os op på hoifjellet nord for Rovejaure, ikke fordi det var særlig godt å komme frem der, men fordi et bestemt bergartsslag, som vi hadde fulgt helt fra Pieskijaure, vilde tilveirs der. Vi sat og svaieit os på toppen efter opstigningen; langt der borte i sydvest stikker Nord - Saulo, grensefjellet, solbeskinnet op av skydekket, som omgir det på alle kanter; i øst de svære mørke amfibolitfjelle, og dypt nede Tarradalen som en mørk stripe i skyggen. Rovejaure under os ligger nesten isfri, bare med litt is i vikene i syd. Vi er midt i hjertet av Lapmarken. Like bortenfor disse vandene var det at advokat Nils Onsager holdt på å stryke med for nogen år siden, på den svære turen han hadde mellom Sulitelma og Kvikkjokk. Det var en snebro over en foss som røk. Snebroer over elvene hører nok til dagens orden på disse kanter; vi hadde en den samme dagen, men den var nokså tyk og solid så den holdt. Det er altid med en viss spending en gir sig ut på en litt spinkel snebro, men nå har jeg lært et nytt knep som jeg lar gå videre. Ta en diger sten og hiv den utpå det smaleste: bærer'n den, bærer'n dig og.

Så skled vi ned i Vehevagge på nogen store hårde snefonner og slog leir i dalsiden på den første tørre flekken vi fandt. Vi hadde ikke gått langt neste morgen før vi hører hundeglam og ser ren hvor vi snur os; og ikke langt unda ligger også etpar lappekåter. Besynderlig at vi ikke hadde merket noget til dem om kvelden. Snart treffer vi rengjeterne også og får høre at de er kommet flyttende den samme natten, to familier og en enslig mand. Her skal de ligge etpar uker og så flytter de østover igjen. De har en utrolig masse ren, 1500 forteller de, og det kan vel stemme omtrent også. Det er forresten første gang jeg har hørt en lapp fortelle hvor mange ren han har, det hører til og med ikke til god tone å spørre efter det; men disse så nokså civiliserte ut også, den ene gikk til og med i puttees! De samlet al renen sammen for å drive den over elven, og det blev et svare liv: de viste sine færdigheter og fanget ren med lasso; merket kalver og så blev de fotograferet; det syntes de var svært morsomt.

Den dagen kom vi ned i lavere trakter ved Virijaure, hvor det var vidjekratt og litt skog. Her nede etsteds måtte jeg igjennem noget vidjekratt, som jeg ellers avskyr, men aldri har jeg set en så frodig vekst. Vidjen var dobbelt så høi som en mand, med krokete og vridde stammer som en tyk mandsarm, tett sammenfiltret og nesten ugjennemtregelig, alt som hos den lave fjellvidje, men i forstørret målestok.

Det var blitt regnveir for alvor, så vi tok ind hos lapperne; andre til underretning, bor de like på NO siden av den lille utvidelse på Kåtjaurejokk før elven faller ut i Staloluokta. Hit kommer de i pulk om våren og reiser ikke østover igjen før sneen kommer om høsten. Vi blev meget gjestfrit mottatt i en kåte, hvor familien flyttet over på den ene side av ildstedet, mens den anden blev overlatt til os. Ganske enkle regler for leieboere er det herinde! Da jeg så hvor mange der var før, mand og kone og et litet barn, foruten hunder, så blev jeg litt betenkt, men konen beroliget os med at ungen var av et stille og rolig gemyt, og det var de forresten også. Her bodde vi i flere netter og hadde det meget bra, selv om nok vort eget telt er langt å foretrekke i godveir. Særlig kan vi bedre holde myggen ute, mens den kommer krypende ned igjennem røkhullet i kåten såsnart bålet på ildstedet er sluknet. Myggen var forresten meget pyntelig i år, bare en og anden gang slog den sig løs, det blodtørstige dyret. Min fetter laget rekorder med å slå så mange mygg som mulig med et slag av hånden, og jeg tror han kom til 90 engang under en liten pust på fjellet. Men det kan bli meget værre andre år, så en ikke vil skidne sig til med å slå i myggekласene, som setter sig pa klærne. Da er den rigtignok også en ren landeplage.

Neste dag var det siregn, så vi holdt os i ro og gikk mest på visiter i kåtene. To av lapperne hadde vi møtt på «lokalen» da de kom fra deres bytur fra Bodø, og dem vilde vi hilse på; jeg hadde bestilt en kaffepose av skind av en av dem og nu var den færdig. De er svært greie å ha med sig på tur mange av lappernes saker. Det endte med at vi gikk på visit til omtrent alle kåtene, og på hvert sted blev vi trakteret med to kopper kaffe. Det er ikke høflig her inde å avslå den anden kop, det vil si omtrent det samme som at den første ikke var god, og da det var 9 kåter, kan en selv regne ut hvor meget kaffe vi satte tillivs. Min fetter vilde nok gjerne slippe den andre koppen, men han måtte nok tilpers allikevel. Kaffen selv er forresten god, men så er det det saltet da som alltid skal oppi kjelen. Min ven Werner Werenskiold forteller fra Spitsbergen, at de engang hadde med en mand som alltid skulde salte kaffen; de ba ham la være, men han passet nok på å få det oppi allikevel, «for å døive vas smaken», som han sa. Det er vel sån hos lapperne og. Her levde vi primitivt liv og spiste ferskt renkjøt av lappernes kjøtgryter, som jeg hadde forespeilet mine kamerater når provianten var knapp. Mens vi fisket kjøtstykkene op av den svære jerngryten efterhvert, sa fandt vi en blodpølse også, av en ganske besynderlig form; kort var den, tyk i den ene enden og tynd i den andre, gud vet hvad for noget rart i renen den var laget av, galdeblæren kanskje. Jeg greide den ikke, men sandelig satte ikke de andre den tillivs; godt at det ikke var mere lys end skinnet fra bålet. En av lapperne som het Peter Parva var meget snaksom og kom med dypsindige løsninger til lappfrågan; lapperne skulde betale skat både i Sverige og Norge og få flytte frit med sin ren i begge landene. Ja, var det bare så enkelt. Han var forresten åbenbart noe fornærmet på os fordi vi ikke hadde besøkt ham først, men det er jo ikke alltid så godt å holde rede på rangfølgen. Han snakket meget om en mand han hadde fulgt over til Norge som het Avokati; på beskrivelsen skjønnte jeg snart at det måtte være advokat Onsager og et brev bekræftet det; vore aktier steg sterkt da jeg kjendte ham.

Dagen efter rodde vi på den svære og vakre fjellsjøen som bærer navnet Virijaure, riktig en perle av en lappmarkssjø. Her kom vi til villgjessenes rette hjemstavn; bevare mig vel for en ustyrtelig mengde, flokker på mangfoldige hundreder. Mange av dem var i det stadium at de ikke kunde fly, så det gikk an å ro dem op; når vi kom paa etpar årelengders avstand, så dukket de under og kom frem igjen litt lenger bort. Hvis vi hadde fortsat med det, kunde vi vel ha slått ihjel nogen til en forandring i dietten, men vi hadde andet å gjøre. Fisk er her visst meget av, men bare røe. Trøften forsøkte igår, men fikk ikke noe, og helst må de nok tas i garn.

Fra vore venner ved Virijaure gikk vi tilbake til Sulitelma i to dagsmarscher. Først ind i den brede morenedekkede Stalovagge, hvor der er etpar lette elver fra syd å vade. I den av disse fandt en av Virilapperne hodeskallen av en mand for ikke så mange årene siden. Om det har været en lapp, eller en enslig grubearbeider som vilde ind til Sulitelma for å søke arbeide, eller kanskje en turist, vil vel aldri

bli opplært. Det hender at folk forsvinder i Lappmarken en gang imellem, og det er ikke alle en får rede på. En tragedie i ødemarken - - -.

Ved hvilekåten ved Kappaluopal forlot vi den almindelige vei som går langs sydsiden av Sorjusjaure, og bøiet av mot syd; vi forlot vidjerne i dalen og kom op på høifjellet, hvor vi slog leir på en fin og flat grusslette med litt mose på. Det var fredelig og stille om kvelden, men neste morgen ved 6-tiden blev vi vekket på en ettertrykkelig måte ved at teltet blåste overende over hoderne på os; en søndenstorm, som visst var kommet settende ganske pludselig, hadde revet op pluggerne til bardunene i luvart. Vi tørnet ut for å berge teltet, og det hadde været let nok hvis der bare hadde været sten omkring pladsen vor; men situationen blev kritisk, fordi vi måtte fly lange veier for å hente den, og selv om vi satte op farten som rene Stadionløpere, sa gik de dyrebare sekunderne. Nå ryker hjørnepluggene og vinden kommer indenfor så teltet blåser sig op som en ballon som sliter i fortøiningerne; min fetter la sig på med hele tyngden og hadde en kamp med naturmakterne i den allermost bokstavelige forstand; et øieblik så det ut til at hele greia skulde gå sin vei, og da var det havnet i en stor elv etpar hundrede meter undav på le side; hatten min var alt gåt den veien straks jeg stak hodet ut av teltdøren, jeg så den aldrig mere, og kokestellet var alt begyndt å rusle bortover, men det var rigtignok ganske lett, av aluminium. Til slut fik vi da hopet så meget sten på taugverk og teltfot at det blev tjoret, selv om skabelonen var nokså rar. Litt anpustne efter alt ståket og samtidig spendt på om greierne skulde holde samlet vi oss inde i det lille rummet som var blit igjen i teltet; frokosten blev rask men dugelig, for vi skulde langt den dagen, og ute pisket regnet så det var bedst å fyre godt på under dampkjelen.

Om turen frem til Sulitelma er det ikke meget å berette; til å begynde med bautet vi os frem mot veiret; siden stilnet vinden endel av, men regnet holdt sig i de 14 timer som turen tok frem til Furulund. Omtrent hver fjerde time spiste vi og kokte kakao på primussen; på den måten holder en sig hele tiden i fuld vigør, og kokt kakao er nu mit middel. Særlig husker jeg vor sidste rast straks vi var kommet over nogen breer som vi måtte passere. På de første bare stenene i sneen fyrte vi op på primussen; mere end fem minutter tar det ikke før vandet koker når apparatet er pumpet vel op, og mens vi tar de første kokhete koppene koker vandet op påny. Det var riktig et herremåltid, for vi hadde sparet sammen rikelig med proviant til denne sidste dagen, reserveportion og kjeks og smør. Fuldkommen gjennomvåte, i øsende regn som vi ikke lenger gad beskytte os for, kunde jeg merke hvorledes varmen krøp utover i lemmerne for hver kop, først ut i armene og fingerspidsene og til slut ut i tåspidsene. Egentlig var det nokså koldt deroppe i sneen, men sandelig sat vi tilsidst og rigtig koset os uten å merke noget til det.

Dagen hadde git et udmærket utbytte geologisk også, tildels var det enddatil helt spendende, og indimellem var det morsomt å finde de rare og sjeldne fjellplantene som vokser her inde. Særlig har jeg i venlig erindring en liten gul Draba alpina, som jeg fandt like i begyndelsen av turen, mens vi krøp møisommelig opover de første motbakkene i stormen. De breene som jeg nevnte er meget lette å passere og nesten uten sprekker. En stiger op en bre fra øst og kommer op i firnområdet, der ligger som i en gryte omgit av svarte fjell stup på alle kanter, tilsynelatende fuld- stendig indelukket. Så ned en anden bre, som skyter sig mot vest fra det samme firnområde. Dette er også lappernes vei når de går til Sulitelma, men de likte sig nok ikke rigtig oppe i den gryten når veiret var usigtbart. Med kompas er det imidlertid nesten umulig å ta feil her.

I Sulitelma blev jeg over nogen dager for å tørke teltsakerne og soveposene; så tok jeg avsked fra mine kamerater og derefter bar det nordover med hurtigruten til nye felterter.